

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

Kemal Ataman, **Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din**,

(Ankara: Sentez Yayınları, 2014), 158 s.

Din ve siyaset ilişkisi tarih boyunca önemli bir tartışma alanı olagelmıştır. Gerek ülkemizde ve gerekse dünya ölçeğinde dinin belirleyici ve etkileyici rolünün sekülerleşme tehdidine rağmen hala belirgin bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Örneğin Amerikan askerlerinin Irak'ta öne sürülen, ekonomik ve siyasi sebeplerin ötesinde, hangi amaçla ve nasıl bir motivasyonla orada bulunduğu, savaşta ölen askerlerin Amerika'da nasıl algılandığı, Hollywood filmlerinde sıkça gördüğümüz kahraman Amerikan askerinin misyonu veya Amerikan Başkanı'nın, bir askerın cenaze töreninde yaptığı konuşmadaki temel referanslar merak konusudur. Farklı kültür çevrelerinden gelmelerine rağmen Amerikan halkının ortak değerler etrafında bir araya gelmesinde kuşkusuz sivil dinin inkâr edilmesi mümkün olmayan bir etkisi vardır.

Tanıtımını yapacağımız Kemal Ataman'ın Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din adlı çalışma yukarıda örneklendirilen konulara açıklık getirmektedir. Yazar eserinde, Amerikalı sosyolog Robert Neelly Bellah (1927-2013)'ın sivil din teorisini analitik bir şekilde ele almaktadır. Kitap giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazar; genel temayülün aksine, tanımlamayla konuya başlamamaktadır. Sivil dini tarif etmenin neden olacağı kısıtlamalardan uzak duran yazara göre kitabın hedefi; sivil dinin pratikteki yansımalarını ortaya koyacak araçlara aşına olmayı sağlamaktır. Böylece kitabın sayfalarında ilerledikçe sivil dinin ne olduğu sorusu cevabını bulmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde yazar, çalışmanın asıl konusu olan Bellah'ın sivil din anlayışına kaynaklık eden Jean Jacques Rousseau ve Emile Durkheim'in konuyla ilgili görüşlerini analiz etmektedir. Ataman'a göre Rousseau ve Durkheim'in görüşleri, Bellah'ın sivil din teorisine siyasi ve sosyolojik noktalarda kaynaklık etmektedir. İlk olarak Rousseau'nun fikirlerini analiz eden yazara göre; Rousseau'nun ideal siyasi yönetim biçimi Greko-Romen yönetim tarzıdır ve bu Amerikan sivil dininde kendisini göstermektedir. Fransız sosyolog Emile Durkheim ise; "sosyal" ve "kutsal" kavramları arasında kurduğu ilişki ile Bellah'a önemli bir alan açmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yazar, ABD'li sosyolog Robert N. Bellah'ın 1967 yılında kaleme aldığı Amerika'da Sivil Din ismini taşıyan makalesinde ortaya koyduğu ve daha sonraki çalışmalarında geliştirdiği "sivil din" teorisini analiz etmektedir. Ataman burada ilk olarak sivil dinin, herhangi bir dinin yerini almaya aday yeni bir din olmadığını vurgular. Her ne kadar sivil din Yahudi-Hıristiyan geleneğinin güçlü sembollerini dönüştürerek mitolojik ve sembolik bir evren yaratsa da, Greko-Romen ve Aydınlanma gibi seküler geleneklerden de önemli unsurlar içermektedir. Bu, din mensuplarına ülkenin milli, dini ve siyasi çıkarlarını korumayı adeta bir ibadet/görev telakki etmesini sağlar. Ataman, Bellah'ın "sivil din" in farklılığını ortaya koymak için Amerikan tarihinde önemli kurum, şahsiyet ve sembollere yer verir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlardan biri başkanlık kurumudur. Yazara göre; Başkanın göreve başlayacağı günün dini/milli anlamı, başkanın ilk konuşması ve ilk konuşmasındaki tanrı vurgusunun mahiyeti gibi konular önem arz etmektedir. Bellah'a göre, başkanların konuşmaları analiz edildiğinde, sözü edilen tanrı kavramı muğlaktır. Bunun nasıl anlaşılacağı, farklı dinsel geçmişe sahip olan Amerikan vatandaşlarına bırakılmıştır (s. 65).

Daha önce ifade edildiği gibi sivil din, Yahudi-Hıristiyan geleneğinden birçok kavram ve olayı ödünç almıştır. Sözelimi Yahudilerin Mısır'dan çıkıp Kudüs'e gitmeleriyle Avrupa'dan Amerika'ya yapılan göç arasında bir paralellik kurularak, Amerika'nın "vaat edilmiş toprak" olduğu düşüncesi Amerikan Başkanı Jefferson (1743-1826)'un konuşmasında açıkça ortaya konmaktadır (s. 67). Bunun dışında kurucu babaların ve başkanların birer sivil/seküler peygamber olarak algılanması, George Washington (1732-1799)'ın Musa peygambere benzetilmesi, Şükran Günü'nün dönüştürülerek

yeni bir anlama bürünmesi ve savaşta ölenlerin tıpkı İsa Mesih gibi “kurban” oldukları teması örnek verilebilir.

Sivil dinin Yahudi-Hıristiyan geleneği dışındaki en önemli alıntı yaptığı kaynağın Aydınlanma çağıının idealleri olan akıl, mutluluk, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet gibi unsurların olduğu söylenebilir. Burada özellikle Bağımsızlık Bildirgesi ve Anayasa adeta kutsal birer metin mesabesinde. Hangi parti ve düşünceden olursa olsun seçilen başkanların konuşmalarında kullandıkları dil, sembol ve yukarıda söz edilen iki metne yaptıkları vurgu, Amerika’da başkanların değişmesine rağmen genel politikanın neden değişmediğinin de cevabıdır.

Ataman, bu noktada can alıcı bir soruya da cevap aramaktadır. Amerika’nın bu kadar farklı etnisite, kültür ve dini geleneği nasıl bir arada tuttuğunu ve buradan ortaya nasıl uyumlu ve fonksiyonel bir toplum çıktığını ortaya koymaya çalışır. Bu konuda Amerikan tarihindeki önemli zamanlar ve mekânlar hayati bir işlev görmektedir. Arlington ve Gettysburg Mezarlıkları gibi yerler ile Yâd etme/Hatırlama Günü, Şükran Günü, Washington ve Lincoln’un doğum günleri, Bağımsızlık Günü gibi önemli tarihler Amerikan sivil dinin ta-kipçilerini bir arada tutan önemli unsurlardır. Fakat Amerika’daki siyahilerin direniş ve gayretlerine rağmen tam olarak temsil edilmemeleri bir sorun olarak kendisini göstermektedir. Yazarın eser içerisinde verdiği resimler metni tamamlar nitelikte önemli bir işlev görmektedir.

Amerikan Müstesnâlık Algısının Kaynağı Olarak Sivil Din adını taşıyan son bölümde ise yazar; Bellah’ın sivil din teorisinin sebep olduğu sosyal ve siyasal sonuçların analizini yapmaktadır. Ataman, Amerikan istisnâcılığını Schmitt ve Webb’in düşüncelerini irdeleyerek ele alır. Amerikan yönetimleri, dünya milletleri için neyin en doğru ve en iyi olduğunu belirleyebilecek bir vizyona, bu vizyonu dünyada hâkim kılacak maddi güce ve bu gücü meşru kı-lacak Tanrı merkezli manevi desteğe sahiptir. Tanrı insanlığa demokrasiye göndermek üzere Amerika’yı seçmiştir. Böylece Hollywood filmlerinde boy gösteren “kahraman Amerikan ordusu” nun Irak ve Afganistan’a gidiş sebebi de daha iyi anlaşıl-maktadır. Ataman’ın Stephen H. Webb’den yaptığı alıntı son derece il-ginçtir (s. 124):

“Müslüman milletleri demokratik düzenlere zorlamak dünyada pek çok hayırlı işe vesile olur, ancak bilinmelidir ki bu ideal siyasi olduğu kadar teolojiktir de.”

Yazar, Amerika’da yasal olarak yaklaşık iki yüzyıldır din ve devletin birbirinden ayrı olduğunu, ancak uygulamada bunun tam tersinin söz konusu olduğunu belirtmektedir. Amerikan sivil dini, dinle siyaseti bünyesinde barındırmayı zorunlu kılan bir uygulama alanı ortaya koymaktadır. Örneğin kiliseye gitmek tercihe bağlı iken, Amerikan bayrağına saygı duymak zorunludur.

Kemal Ataman’ın mezkûr çalışması; Bellah’ın görüşlerinin analiz ederek Amerikan bilincinde din-siyaset, din-kültür, din-meşru-laştırma gibi konulara nasıl bakıldığı ve bu bakışın kaynağının ne olduğu hakkında yeni açılımlar sunmaktadır. Oldukça geniş bir kaynakçadan faydalanan yazar, konuyu bir bütün içerisinde sunarak, kategorize etmeden, zihni bölmeden ancak analitik bir söylemle, Amerika’daki sivil din ile ilgili tartışmaları küçük hacimli bir kitaba sığdırmayı başarmıştır. Eseri okuduğunuzda zaman zaman Türkiye’deki sivil din denemeleri zihnimize takılmakta ve kitapta Türkiye ile ilgili bir bölümün olmamasından kaynaklanan eksiklik kendisini hissettirmektedir. Ancak yazar, Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi’ne verdiği mülakatta; bunu bir eksiklik olarak görmediğini, çalışmasının bir analiz denemesi olduğunu, başka araştırmacıların Türkiye’de sivil din konusunu ele alabileceğini belirtmektedir. Sonuç itibariyle yazar akademik ancak oldukça anlaşılır ve sade bir dil kullanarak, hem Amerikan hayat tarzını anlamamızı sağlamakta hem de Türkiye’de sivil din çalışacak araştırmacılara önemli bir alan açmaktadır.

Bilal TOPRAK

(Arş., Gör. Mardin Artuklu Üniversitesi,
İlahiyat Bilimleri Fakültesi)

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

Cilt/Volume: 11 Sayı/Number: 2 Temmuz – Aralık / July – December 2014

ISSN: 1304-5482

Bu dergi uluslararası EBSCO HOST Research Databases veri indeksi ve TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi / Owner

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği adına Şinasi Gündüz

Yazı İşleri Sorumlusu / Legal Representative

Yasin Aktay

Editör / Editor

Şinasi Gündüz

Danışor Yrd. / Co-Editor

Cengiz Batuk

Hakan Olgun

Yayın Kurulu/ Editorial Board*

Alpaslan Açıkgeçenç, Ayaz Akkoyun, Yasin Aktay, Mahmut Aydın,
Cengiz Batuk, Şinasi Gündüz, İbrahim Kayan, Hakan Olgun, Necdet Subaşı,
Burhanettin Tatar

Danışma Kurulu/Advisory Board*

Baki Adam (Prof. Dr., AÜ); Mohd. Mumtaz Ali (Prof. International Islamic U. Malezya); Adnan Aslan (Prof.Dr., Süleyman Şah Ü.); Kemal Ataman (Doç.Dr., Uludağ Ü.); Mehmet Akif Aydın (Prof. Dr., Marmara Ü.); Yılmaz Can (Prof. Dr., OMÜ); Ahmet Çakır (Doç. Dr., OMÜ); Mehmet Çelik (Prof. Dr., Celal Bayar Ü.); Waleck S. Dalpour (Prof. University of Maine at Farmington); İsmail Engin (Dr., Berlin); Cemalettin Erdemci (Prof.Dr. YYÜ); Tahsin Görgün (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Ahmet Güç (Prof.Dr., Uludağ Ü.); Recep Gün (Doç. Dr., OMÜ); Ö. Faruk Harman (Prof.Dr., Mar.Ü.); Erica C.D. Hunter (Dr., Cambridge U.); Mehmet Katar (Prof. Dr., A.Ü.); Mahmut Kaya (Prof. Dr., İ.Ü.); Sadık Kılıç (Prof.Dr., Atatürk Ü.); Şevket Kotan (Y.Doç.Dr., İ.Ü.); İlhan Kutluer (Prof.Dr., Mar. Ü.); George F. McLean (Prof. Catholic Univ., Washington DC); Ahmet Yaşar Ocak (Prof. Dr., Hacettepe Ü.); Jon Oplinger (Prof. University of Maine at Farmington); Ömer Özsoy (Prof.Dr., Frankfurt U.); Roselie Helena de Souza Pereira (Mestre em Filofia-USP; UNICAMP Brasil); Ekrem Sarıkcıoğlu (Prof.Dr., SDÜ); Hüseyin Sarıoğlu (Prof.Dr., İÜ); Bobby S. Sayyid (Dr. Leeds U.); Mustafa Sinanoğlu (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Mahfuz Söylemez (Prof.Dr. İÜ); Necdet Subaşı (Y.Doç.Dr., DİB); Bülent Şenay (Prof.Dr., UÜ); İsmail Taşpınar (Prof.Dr. Mar.Ü.); C. Sadık Yaran (Prof.Dr., OMÜ); Ali Murat Yel (Prof.Dr., Fatih Ü.); Hüseyin Yılmaz (Doç.Dr., YYÜ); Ali İhsan Yitik (Prof. Dr., DEÜ)

* Soyadına göre alfabetik sıra / In alphabetical order

Kapak ve Sayfa Tasarımı / Cover & Page Design

İnan Avcı

Baskı / Publication

Ladin Ofset - İstanbul, Haziran 2015

2.Mat. Sit. 3 NB 15 Topkapı İstanbul / İsmail Tüz 0212 501 24 18

Yönetim Yeri / Administration Place

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği
Fevzipaşa Cad. Şehit Mehmet Sarper Alus Sok. No: 5, K.: 3, Tel: (0212) 533 97 31 Fatih/İstanbul
www.milelvenihal.org e-posta: dergi@milelvenihal.org

Milel ve Nihal yılda iki sayı olarak altı ayda bir yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Milel ve Nihal'de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlı dili Türkçe ve İngilizce'dir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları *Milel ve Nihal*'e ait olup, yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınmaz. Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasından yaygın kurulu sorumludur.

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN: 1304-5482

Cilt/Volume: 11 Sayı/Number: 2
Temmuz – Aralık / July – December 2014

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN 1304-5482

Hakan OLGUN

Ugarit Metinleri Çerçevesinde
Baal Tapıcılığı ve İsrailoğulları'na Etkisi

Dursun Ali AYKIT

Falařalar veya Etiyopya Yahudileri

Mehmet ALICI

Sühreverdî'nin İşrâk Düşüncesini İnşâda
Kadim Etimolojilerin Yeri

Yasin MERAL

Yahudi Kaynaklarında
Ararat Dağları (Tekvin, 8:4)

Ahmet Erhan ŐEKERCİ

Ansiklopedist Bir Düşünür Olarak
Roger Bacon

Hasan ÖZALP

Descartes Felsefesinde
Kozmolojik Argüman Soruřturması

Evindar YEŐİLBAŐ

Mardin'de Hamza-i Kebir
Türbesi Üzerine Yeni Değeriendirmeler

cilt: 11 sayı: 2 Temmuz - Aralık'14

